

Az identitás változása és szimbolikus terei Görömbölyön*

TÓTH ARNOLD

The change of identity and its symbolic spaces in Görömböly

The aim of this study is to present the memorials and community buildings (church and public buildings, monuments, statues, crosses, cellars, signs and names) located in the public spaces of Görömböly, a district of Miskolc which used to be its own settlement until 1950, during the period of 1990-2022.

The study also seeks to answer how permanent establishments like these represent the process of symbolic space occupation by local communities as well as how this is reflected in the changes of identity on several different layers (religion, nationality, local).

*

A Miskolctól 5 km-re délre fekvő Görömböly községet Nagy-Miskolc közigazgatási kialakítása során 1950-ben csatolták a városhoz. A szomszédos Hejőcsaba és a korábban Görömbölyhöz tartozó Tapolca már 1945-ben Miskolchoz került, miután az 1930-as, 1940-es években folyamatosan napirenden volt a város területének bővítése, a déli városhatár esetében elsősorban a tapolcai fürdő kiemelt turisztikai fejlesztése kapcsán. Az egykor önálló falu a 20. század második felében az integrálódás (pl. tömegközlekedés, úthálózat, közművesítés) folyamatai közepette – részben azok ellenére – sokáig őrizte különállásának tudatát, sajátos kulturális jellegzetességeit, görögkatolikus vallását, ruszin nyelvét, hagyományos faluképét.¹

Az 1990-es évek második felében Szabadfalvi József végzett kutatást és írt néprajzi monográfiát a településről, felfigyelve a Görömbölyön élők egyre erősödő helyi társadalmi mozgalmaira.² Ebben az időszakban robbanásszerűen bontakozott ki a közösségi élet, a rendszerváltozást követően civil szervezetek alakultak, szaporodtak a rendezvények, helyi újság indult.³ Aktív szereplői voltak ennek az egyházak, elsősorban a görögkatolikus felekezet, és számos magánszemély, a helyi ügyek mellett elkötelezett emberek. Erőteljes lendületet vett a lokális identitás építése, a hagyományok megismerése, felélesztése, újabbak létrehozása, a lakóhelyhez kapcsolódó kulturális és közösségi események szervezése. A helyi elit (önkormányzati képviselők, egyházi vezetők, intézményvezetők, civil szervezetek vezetői, vállalkozók, értelmiség) irányításával, számos alulról jövő kezdeményezés felkarolásával zajlott – Eric Hobsbawm fogalmával élve – a *hagyományalkotás*, a görömbölyiek önazonosságának, települési öntudatának megfogalmazása.⁴ A múlt megkonstruálása csak kis részben volt „kitalált hagyomány”,⁵ mert Görömbölyön még éltek, illetve feléleszthetők voltak olyan közösségi tradíciók, amelyekre az 1990-es években e folyamatot alapozhatták. Kiemelkedett közülük a ruszin nyelvhasználat és nemzeti identitás, az épített örökség (a templomok és a pincesor), illetve a három vallási felekezet (görögkatolikus, római katolikus, református) közösségi alkalmi, ünneplési szokásai.

* Készült az OTKA-NKFI K 135501 *Falu a városban* című kutatási program támogatásával. A tanulmány a *Néprajzi kutatások ma. Aktuális eredmények, megközelítések, feladatok az északkeleti régió tudományos megismerésében* című konferencián (MTA Miskolci Területi Bizottsága, 2022. november 8.) elhangzott előadás szerkesztett változata.

¹ TÓTH 2008. 788–801., TÓTH 2022. 229–239.

² SZABADFALVI 1999.

³ Jelen tanulmányhoz is értékes forrásanyagot jelentett a *Görömböly* című nyomtatott helyi lap, a Görömbölyi Kulturális Egyesület magazinja. 1995–2003 között eleinte havilapként, később évi 8–6–4–2 (összesen 42) lapszámmal jelent meg.

⁴ HOBSBAWM 1987. 127.

⁵ KOVÁCS 2006.

Ez a kulturális „boom” változó tartalmakkal, változó lendülettel, részben változó szereplőkkel napjainkig tart. Egyes közösségek (pl. színjátszó kör, népdalkör, kertbarátok köre) feloszlottak, újjászerveződtek vagy átalakultak, a *Görömböly* című nyomtatott helyi magazin megszűnt. Az identitás legfontosabb szimbólumának tekinthető Községi Ház egy évtizedes helyi civil működtetés után visszakerült a Miskolc városi művelődési házak hálózatába. A fesztiváli jellegű lokális rendezvények (pl. szüret – Görömbölyi Ősz, tepertő és forralt bor fesztivál, kuruc vigasságok, nyitott pincék napja) átalakultak, és e változásokban a 2020–2021-es koronavírus világvárvány idején bevezetett állami és helyi korlátozó intézkedések is szerepet játszottak.

Az identitásépítés nyomai azonban a látványos és változó felszín alatt a település szimbolikus térhasználatában hosszú távra megmaradtak. Az 1990-től számított bő harminc évben tizenöt új illetve megújított építményt (épületet, emlékművet, emléktáblát, szobrot, keresztet) emelt a helyi közösség, amelyek kulturális attribútumként, a lokális identitást kifejező és erősítő szimbolikus jelek formájában tagolják a teret, új jelentéstartalommal megtöltve a falu utcáit, közterületeit. Ezek időrendben a következők: Bacsinszky András görögkatolikus püspök emléktáblája és a róla elnevezett főutca, alapítvány (1990); a görögkatolikus templom előtti kereszt újjáépítése és rajta új I–II. világháborús emléktábla elhelyezése (1993); a volt művelődési ház bővítése, újjáépítése Községi Ház néven (1998); az 1848–49-es forradalom és szabadságharc emlékére kopjafa állítása (1998); a római katolikus templom előtti harangláb felújítása (1998); az elveszett és előkerült Erzsébet királyné emlékkő visszaállítása (2000); II. Rákóczi Ferenc mellszobrának felavatása (2003); a pincesoron ruszin pince emlékhely és állandó kiállítás létrehozása (2011); a ruszinok megtelepedésének évfordulójára emléktábla avatása (2012); a református közösség évfordulójára kopjafa avatása (2012); a görögkatolikus templomszentelés évfordulójára útszéli kereszt állítása (2018); málenkij robot emléktábla avatása egy felújított útmenti kereszt talapzatán (2019); a pincesoron a görögkatolikus pincekápolna bővítése, restaurálása, felújítása (2021); új 1956-os emlékmű avatása (2022).

A „kulturális attribútumok összefüggő halmazának” ezek a térben rögzített elemei „idővel kialakítják a valahová tartozás érzését és végül sok esetben a közösségi kulturális identitást is.”⁶ A felsorolt építmények és jelek többsége emlékmegőrző alkotás, más részük közösségi térként, találkozási pontként funkcionál. Mindegyikre jellemző, hogy az általános teret átrendezik, újraértelmezik, és „kitüntetett tereket” hoznak létre, amelyekhez különféle jelentések kapcsolódnak.⁷ Biró A. Zoltán és Bodó Julianna székelyföldi kutatásaik alapján *szimbolikus térfoglalás*nak nevezték azt a folyamatot, amelynek során az egyes közösségek – az ő példáikban magyar-román viszonylatban, illetve a transzilvanizmus ideológiája mentén – kifejezésre juttatják egy-egy területhez, földrajzi egységhez való kötődésüket. „A birtoklás jelei közül ebben a régióban kiemelten fontosnak mutatkoznak a következők: nemzeti jelképek használata, a szimbolikus súlyú közéleti beszéd (hely, időpont, sorrend, hangnem, téma stb.), középületek birtoklása, templomépítés, új építkezések beindítása és azok megszentelése, középületek, iskolák, utcák, terek átnevezése; köztéri emlékművek állítása; etnikai elemek díszítőelemként való megjelenése nyilvános térben; szimbolikus súllyal felruházott közösségi rendezvények (...).”⁸ Görömböly esetében is jól megragadható ez a folyamat: a városhoz csatolt falu különállásának kifejezése, a ruszin nemzetiségi közösség új társadalmi környezetben való megszervezése, a városrészbe beköltözők identitás-keresése, a vallási közösségek lokális hagyománya egyaránt megnyilvánul a térbeli emlékjelek sokrétű rendszerében. Tanulmányomban röviden bemutatom az 1990–2022 közötti három évtizedben Görömbölyön használt régi és új szimbolikus tereket, köztéri emlékjeleket, identitást kifejező helyeket és alkotásokat. Arra a kérdésre keresem a választ, hogy a szimbolikus térfoglalás hosszú időn át fennmaradó emlékjeleiben tetten érhető-e az identitás változása, rétegződése, lokális-települési és vallási-nemzetiségi szempontból.

⁶ CASTELLS 2006. 28., 94–95.

⁷ BODÓ–BIRÓ 2021. 44.

⁸ BIRÓ–BODÓ 2021. 17., a tanulmány első megjelenése BIRÓ–BODÓ 1993. 57–85.

A vallási identitás térbeli elemei

Görömbölyön a 18. századtól kezdődően három felekezet van jelen, a görögkatolikus, a római katolikus és a református közösség. A középkori falu török hódoltság alatti pusztulásai és a Rákóczi-szabadságharcot követő pestisjárvány után 1712-ben görögkatolikus vallású ruszin telepes családok népesítették be a települést. Az 1746. évi Canonica Visitatio szerint 97 ruszin felnőttből és 36 gyermekből állt a görögkatolikus egyházközség. Rajtuk kívül 22 római katolikus személy és egy református házaspár lakott Görömbölyön. 1769-ben 388 görögkatolikus és 180 római katolikus lakta a falut.⁹ A felekezeti arányok a 19. századra a római katolikusok számának növekedését mutatják, a reformátusok erősödő jelenléte pedig a 20. század második felének fejleménye. A településen élők identitásában a felekezeti hovatartozás és a vallási hagyomány fontosságát jelzi, hogy a szimbolikus terek közül kiemelkedik a régi falu hagyományos középpontja, a Templomdomb, és az alább bemutatott emlékjelek többsége egyházi vonatkozású.

Görögkatolikus templom

Az 1712-ben betelepített ruszin jobbágyok először egy fatemplomot építettek maguknak, amelyet az 1730-as években egy második fatemplom követett. Ezek pontos helye nem ismert. A görögkatolikusok első kőtemplomát Bacsinszky András munkácsi püspök építtette 1800–1805 között. Az épületen rövidesen statikai problémák keletkeztek, 1816-tól kezdődően ismerünk szakvéleményeket és egy felmérési rajtot a templom állapotáról. Az 1834. évi földrengésben a templom annyira megsérült, hogy le kellett bontani. A ma fennálló görögkatolikus templomot 1867-ben kezdték építeni, 1868-ban szentelték fel Szűz Mária oltalma tiszteletére.¹⁰

Ikonosztázionja 1912-ben készült, 1920-ban és 1968-ban belső felújítások történtek, 1985-ben harangot szenteltek. Vizsgált korszakunkban több renoválás is zajlott (1999–2000, 2011), a templom közvetlen környezete pedig emléktáblákkal, kőkeresztrel, Rákóczi-szoborral gazdagodott.¹¹ A 18–19. században Görömböly anyaegyházhoz számos filiálé tartozott, Miskolc, Diósgyőr, Hejőcsaba, Mályi, Kisgyőr leányegyházak központjaként a környék legnagyobb számú görögkatolikus népessége élt a faluban.¹² A 20. században ezek az arányok megváltoztak, ma már csak a hejőcsabai egyházközség tartozik hozzá, és Görömbölyön sincsenek többségben a görögkatolikusok. A történeti hagyományból adódóan azonban a település identitásának meghatározó alapeleme maradt a görög-katolikus vallás, illetve annak épített szimbólumaként a díszkivilágítással ellátott, messziről is jól látható templom.

1. kép.
Az 1868-ban felszentelt
görögkatolikus templom homlokzata
(forrás: www.migorkat.hu/parokiak/miskolc-goromboly)

⁹ BAÁN 1997. 146–155.

¹⁰ TERDIK 2015. 354–358.

¹¹ *Görömböly* 5. (1999)/1. 9., 5. évf. 4. sz. (1999) 8–9. <http://pokrova.hu/oldal/2/templomunk-tortenete> (letöltés: 2023. 02. 04.)

¹² BAÁN 1997. 155.

Bacsinszky András- emléktábla, utcanév

A görömbölyiek történeti tudatában kiemelt szerepet játszik Bacsinszky András (1732–1809) görögkatolikus munkácsi püspök (1772-től), tapolcai apát (1776-tól). Mivel a falu a tapolcai apátság birtoka volt, a munkácsi püspök a görömbölyi egyházközség egyházkormányzati elöljárója, és a település kegyura is volt egyben. A görögkatolikus egyháztörténet-írás kiemelten foglalkozik Bacsinszky András személyével, életművével, építkezéseivel, ruszin nyelvű bibliakiadásával, egyházszerző tevékenységével.¹³ 1781-ben ezüstkelyhet adományozott a görömbölyi fatemplomnak, 1800–1805 között felépíttette az első kőtemplomot. Kegyuraságánál fogva a római katolikus templom építtetéséről, később felújításáról is gondoskodott.¹⁴

Kultuszát 1990-ben a görögkatolikus egyházközség kezdte – Horváth György esperes és Kárpáti László muzeológus vezetésével – felkarolni, felépíteni, a tudatosan szerkesztett görömbölyi identitást személye köré kezdték szervezni a település értelmiségi körei. A templom falán kétnyelvű (magyar–egyházi szláv) emléktáblát helyeztek el, létrehozták a Bacsinszky András Alapítványt, a városi önkormányzat pedig a javaslatot elfogadva elnevezte róla Görömböly főutcáját. Elsősorban az utcanévnek köszönhető, hogy harminc év elteltével a köztudatban is meggyökerezett az emlékezete, személye a lokális identitás fontos elemévé vált. Valódi élő kultusza a kezdeti lendület után a görögkatolikus közösség körében maradt, az egész településre kevésbé terjedt ki.

2/a-b. kép. Bacsinszky András 1990-ben készített emléktáblája és a róla elnevezett főútca (T. A. felv., 2022)

A görögkatolikus templom előtti kereszt – világháborús emléktábla

Egy korábban itt álló, Juhász András és Szőke Zsuzsanna által állíttatott kereszt helyén emelték 1993-ban a görömbölyi görögkatolikus hívek költségén. Gyöngyösi László helyi műkőkészítő, sírköves és kőfaragó mester készítette, talapzatán négy oldalt feliratok olvashatók. Kettős funkciója van, amely jól példázza a vallási identitás fontosságát: ide helyezték el az I. és II. világháború áldozatainak 37 nevet tartalmazó közös névsorát. Önálló, világi közterületen lévő háborús hősi emlékmű Görömbölyön nincs, az egyházi emlékjel egyben ezt a funkciót is betölti.

¹³ VÉGHSEŐ 2014.

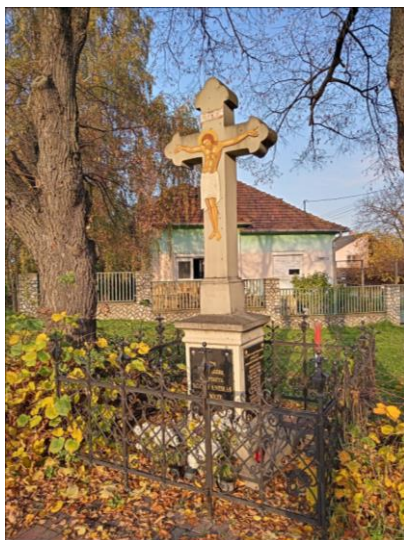
¹⁴ TERDIK 2015. 356.

3/a-b. kép. A görögkatolikus templom előtt 1993-ban megújított kereszt, az I–II. világháborús emléktáblával (T. A. felv. 2022)

A Kocsis-kereszt – málenkij robot-emléktábla

Görögkatolikus útszéli kereszt, 1924-ben állíttatta Kocsis András és neje az akkori falu szélén. A 20. századi településfejlődés révén ma Görömböly forgalmi középpontjában, a főutak hármaskeresztje közelében, az egyetlen nagyobb élelmiszerbolt közelében, két forgalmas buszmegálló háta mögött található. A világháborús emléktáblához hasonlóan ez is kettős szerepet kapott, 2019-ben talapzatának oldalán helyezték el az 1945 januárjában málenkij robotra elhurcolt görömbölyi áldozatok emléktábláját. A rajta olvasható 12 személy közül Stomp (Stromp) László halt meg szovjet lágerben, a többiek élve hazatértek.¹⁵ (Sajátos, hogy egy ruszin nemzetiségi hagyományokkal rendelkező községet hogyan érintett a – helyben sosem létezett – német nemzetiséghez kötődő tragikus esemény. Az áldozatok többsége diósgyőri vasgyári munkás volt, részben német nevűek, görömbölyi lakosok, az ipari munkalehetőség kapcsán beköltözők, de volt köztük két 20 és 21 éves görömbölyi születésű nő is.)

4/a-b. kép. A Kocsis András és neje által 1924-ben állított kereszt, rajta a málenkij robot áldozatainak emléktáblája (T. A. felv., 2022)

¹⁵ Kis–KUNT 2020. 172–175.

Úti kereszt a falu szélén

A görögkatolikus egyház 2018-ban egy új kőkeresztet szentelt fel a település szélén, a pincesornál található autóbusz-végállomás buszfordulójában. A kereszt korábban magánadományból készült, dr. Mezei Ferenc szülőjében, majd lakóhelyén állt a szomszédos Miskolc-Tapolcán. Áthelyezésére a templom 1868-as felszentelésének 150. évfordulója alkalmából került sor. Jelentőségét adja, hogy egy zárandokútvonalon áll: a Máriazelltől Csíksomlyóig húzódó Mária-út gyalogos útvonala a Bükkalja felől érkeve Görömbölyön halad keresztül. Az érkezőket ez a faluszéli kereszt fogadja, a település szakrális terét kijelölő objektumok (pincekápolna, Templomdomb) első állomásaként.

6. kép. A Marsalkó-féle pincekápolna oltára
(forrás: www.migorkat.hu/hirek/kobe-vesett-tisztelet)

5. kép. A 2018-ban áthelyezett úti kereszt a pincesornál,
az autóbusz-végállomáson (T. A. felv., 2022)

A Marsalkó Mihály-féle pincekápolna

A görömbölyi pincesoron található egy különleges egyházi helyszín, egy domború kőfaragásokkal és vésett szövegekkel díszített borospince-kápolna. Készítője Marsalkó Mihály (1897–1965) ruszin anyanyelvű, görögkatolikus vallású görömbölyi lakos, ács-állványozó, aki mindkét világháborút végigharcolta, kéziratos és rajzos hadifogolynaplója adatgazdag forrás.¹⁶ Az első világháborúból való megmenekülése, egyetlen leányának halála (1935), és a Szent István-émlékévben rendezett budapesti eucharisztikus világkongresszus (1938) együttes motivációja vezérelte őt egy saját maga faragta kápolna megalkotására. Erre a célra 1937-ben vásárolt pincét, és a könnyen faragható kőzetben egy év alatt kialakította a domborműves, feliratos díszítésű szakrális teret. A görögkatolikus egyház 2003-ban megvásárolta, 2004-ben felszentelték,¹⁷ 2021-ben megkezdték a látogathatóság feltételeinek javítását (előtető, bejárat, világítás, a domború kőfaragások konzerválása).

¹⁶ RÉMIÁS 2006. 540–545., HOM HTD 2004.24.1–7.

¹⁷ RÉMIÁS 2006. 545–547.

Római katolikus templom

A település legrégebb fennálló épülete a Szentháromság tiszteletére szentelt római katolikus templom, a görögkatolikus templom párjaként a Templomdomb másik nagy építménye. A 18. században a görögkatolikus közel azonos, később egyre növekvő létszámú, római katolikus felekezetű, szláv (szlovák) nyelvű közösség is élt Görömbölyön. 1829-ben a tót nyelvű római katolikus hívek és a szlovákul nem beszélő, cipster származású plébános között a magyar lett a közvetítő nyelv, ami arra enged következtetni, hogy a 18. századi betelepülés a mai Kelet-Szlovákia területéről több hullámban, többféle kibocsátó etnikai-vallási közegekből történhetett.¹⁸ A templom építése Eszterházy Károly egri püspök támogatásával 1776-ban kezdődött, és Bacsinszky András felekezeti szembenállása ellenére, az uralkodó közbenjárásával megszerzett kincstári forrásokból 1785-re fejeződött be.¹⁹

„Görömböly régi jelképe a harangláb a római katolikus templom udvarán” – írja a *Görömböly* című helyi lap 1995-ben. A nyitott fa haranglábat rossz állapota miatt 1998-ban újjáépítették, az akció az egyházi szerepvállalás mellett jelentős közösségi összefogással, társadalmi munkában történt, felekezeti hovatartozásra való tekintet nélkül.²⁰ A vallási identitás lokális identitássá való átalakulását látjuk ebben a jelenségben.

A római katolikus felekezetnek a helyi identitásban kisebb a szerepe, mint a görögkatolikus közösségnek. Ennek hátterében állhat, hogy a 2000-es évek eleje óta nincs helyben lakó plébános, Héjcsabáról, illetve Martin-Kertvárosból jár át katolikus pap az egyházi szolgálatot ellátni.

7. kép. Az 1785-ben felszentelt római katolikus templom, mellette az 1998-ban felújított harangláb (T. A. felv., 2022)

¹⁸ SZABADFALVI 1999. 19.

¹⁹ TERDIK 2015. 355–356.

²⁰ <https://www.miskolc-goromboly.hu/romai.php> (letöltés: 2023. 02. 04.), *Görömböly* 1. évf. 1. sz. (1995) 1., 4. évf. 5–6. sz. (1998) 13.

8/a-b. kép. A református templom, a lelkészlakás és a 2012-ben állított kopjafa
(forrás: www.miskolc-goromboly.hu/goromboly.php, Mezővári Attila felv.; T. A. felv., 2022)

Református templom, parókia és emlékoszlop (kopjafa)

A harmadik felekezet szakrális terei a Templomdombtól távolabb helyezkednek el, az egykori falu szélén, a Farkas-verem elnevezésű falurész Bacso-part nevű domboldalán. Ez a terület csak a 20. század második felében épült be és kapcsolódott a település belső övezetéhez. Félreeső pozíciója jelzi a református közösség kis létszámát és másodlagos helyzetét: az egyre gyarapodó, de összességében mindig csekély számú gyülekezet Hejőcsaba filiája volt, önálló egyházközséget csak 1958-ban hoztak létre. Saját templomot a Bacso-parton álló faluszéli juhászház (cselédház) helyén, a cselédház átalakításával, alapjainak megtartásával építettek 1956-ban. A reformátusok azóta folyamatos építkezéssel lakják be a teret: imaterem és szolgálati lakás (1959), templomtorony (1973), parókia (lelkészlakás, 1996–2002), parókia hátsó kijárat és templom előtető (2008), utcafronti kerítés (2019), nyitott szín (2021).²¹

A helyi emlékezet sokáig őrizte a cselédház régi lakóit, a Dulai pásztordinasztiát.²² A család utolsó, juhászattal foglalkozó tagja 1922-ben született, tőle és az örökösöktől számos tárgy került a Herman Ottó Múzeum néprajzi gyűjteményébe.²³

A templomhoz vezető lépcsősor oldalában 2012-ben állítottak emlékoszlopot (rovásírással ellátott kopjafát) a görömbölyi reformátusság 400 éves jelenlétének emlékére. Az időpont megválasztását inspirálta, hogy 2012-ben előbb a helyi görögkatolikus ruszin közösség avatott emléktáblát a ruszinok betelepülésének 300. évfordulójára. A reformátusok a saját identitásukat az ezt megelőző, 16–17. századi felekezeti viszonyokra alapozzák, amikor 1595-ben a község egyetlen templomát az egyházlátogatás protestánsnak írja le. Önálló gyülekezetként 1612-re datálják közösségük eredetét, jóllehet a legkorábbi fennmaradt református egyházlátogatási jegyzőkönyvek 1639-ből és 1641-ből valók.²⁴

²¹ <http://honlap.tirek.hu/lap/miskolcgoromboly/cikk/mutat/koszonto-6/> (letöltés: 2023. 02. 05.)

²² *Görömböly* 1. évf. 11. sz. (1995) 12.

²³ TÓTH 2008. 789.

²⁴ DIENES 2001. 174–175.

Ökumenikus rendezvények és a lokális identitás

A három vallásfelekezet szakrális épületei, szimbolikus terei a lokális identitás erősítését is szolgálják. A 20. században a felekezeti arányok kiegyenlítődésének egyik markáns következménye lett a vegyes házasságok nagy száma, miközben a hagyományos vallásosság közösségi gyakorlata is erőteljesen fennmaradt mindhárom felekezetben. Az 1990-es évek elején a görömbölyi helyi ünnepek kialakításában az egyházközségeknek és a templomok tereinek nagy szerepe volt. Mind a nemzeti ünnepek (március 15., augusztus 20., október 23.), mind a fesztiváli jellegű események (pl. Görömbölyi Ősz) szerves eleme az ökumenikus istentisztelet, a tábori mise.²⁵ A nemzeti ünnepeken az ökumenikus istentisztelet „körbejár”, azaz minden évben másik felekezet templomában tartják. Az ünnepi menet innen vonul végig a falu utcáin a koszorúzás helyszínére. Az egyházi közösségeknek ez a szerepvállalása jól példázza az identitás változását, a vallási színtér háttérére alapozott lokális, közösségi identitásépítést.

A ruszin nemzetiségi identitás elemei

A görögkatolikus vallásosság szorosan összefügg a nyelvhasználattal, a nemzetiségi identitással, a ruszin öntudattal. A 18–20. században jól követhető az asszimiláció lassú folyamata, amely az egyházi nyelv, az oktatás nyelve, a hétköznapok nyelve, a közösség önelnevezése tekintetében állandó változásban volt.

A nemzetiségi nyelvhasználat legfontosabb közege az egyház: a 19. század végén az iskolai oktatás már magyar, de a hitoktatás (és a hozzá kapcsolódó írás-olvasás gyakorlása) rutén nyelven zajlik, amelyben a vármegyei politikai elit a magyarosító törekvések legfőbb akadályát látja.²⁶ 1913-tól megszűnik az egyházi szláv liturgia, ennek következtében felgyorsul a nyelvi asszimiláció, jóllehet az adatközlők visszaemlékezéseiből erős hétköznapi ruszin nyelvűség, illetve sajátos kétnyelvűség rajzolódik ki a 20. század derekáig.²⁷ A 2000-es évek elején már csak néhány idős asszony folklórszövegei, nyelvi töredékei voltak rögzíthetők, napjainkra pedig megszűntnek tekinthető a ruszin nyelvhasználat Görömbölyön – nyelvi emlékezetéről, származástudatról, identitást jelző mozaikos tudásról beszélhetünk.²⁸

Az önelnevezés a *tót, szlovák, ruszin* hármasságban formálódott, ahol a bükki szlovák falvak közelsége, az érkező telepések több hulláma és kevert szlovák-ruszin etnokulturális csoportjai egyre inkább a szlovákként való azonosítást erősítették a köztudatban, a 19. századi statisztikákban és később a nyelvészeti szakirodalomban egyaránt.²⁹ A görögkatolikus felekezethez tartozás alapján rögzült az 1990-es évek elejének identitást építő folyamatában a ruszin etnonima, ennek kialakításában a helyi értelmiség és az egyház tudatos szerepet vállalt.³⁰ A nemzetiségi identitás az egyházi és a lokális-lakóhelyi szerveződésektől később jutott egy magasabb szerveződési szintre, amikor „a görömbölyiek elhatározták, hogy a 2002. évi önkormányzati választások alkalmával Ruszin Kisebbségi Önkormányzatot kívánnak alakítani.”³¹ A Kisebbségi (később Nemzetiségi) Önkormányzat három helyszínen emelt a ruszin közösségre emlékeztető térbeli szimbólumokat.

²⁵ Görömböly 2. évf. 7. sz. (1996) 5.

²⁶ Borsod-Miskolczi Értesítő 28. évf. 5. sz. (1894. jan. 31.), 29. évf. 6. sz. (1895. feb. 6.), 31. évf. 17. sz. (1897. ápr. 28.)

²⁷ SZABADFALVI 1999. 34–35., Görömböly 1. évf. 5–6. sz. (1995) 5., Szúnyog Szilvia: *Vallási ünnepek, az ünnepekhez kapcsolódó szokások lakóhelyemen, Görömbölyön*. HOM NA 6355. 9.

²⁸ TÓTH 2008. 796–797.

²⁹ SZŐKE 1987., FARAGÓ 2003. 579–580., TÓTH 2008. 797–799.

³⁰ SZABADFALVI 1999. 35.

³¹ Görömböly 8. évf. 1. sz. (2002) 7.

Rákóczi-szobor

II. Rákóczi Ferenc „leghűségesebb nemzete”, a „gens fidelissima” szellemi öröksége és identitásmotívuma³² jegyében a 2002-ben megalakult Kisebbségi Önkormányzat első tevékenysége volt a fejedelem mellszobrának felállítása a Templomdombon, a görögkatolikus templom mellett. A Rákóczi-szabadságharc kezdetének 300. évfordulójára, 2003-ban készült el Boros Péter szobrászművész bronz alkotása,³³ amely azóta évente megrendezett koszorúzások, megemlékezések helyszíne.

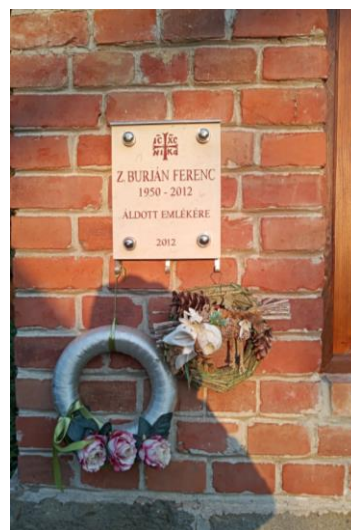
A ruszinok Rákóczi-hagyományában gyökerezik a Kuruc Vigasságok elnevezésű, történelmi fesztivál-falunap jellegű szabadtéri rendezvény a pincesoron. Szervezője egy nemzetiségi identitástól független, lokális alapon szerveződő civil egyesület, a Görömbölyi Borbarátok Hagyományőrző Egyesülete. A ruszin találkozóknak is helyt adó eseményt 2010–2014 között ötször, majd 2022-ben hatodik alkalommal rendezték meg.

9. kép. BOROS PÉTER: II. Rákóczi Ferenc bronz mellszobra (T. A. felv., 2022)

Ruszin pince emlékhely

A pincesoron 2011-ben került a Miskolci Ruszin Kisebbségi (Nemzetiségi) Önkormányzat tulajdonába egy pince, ahol kiállítóhelyet rendeztek be Görömböly helytörténetéről, a szőlészet-borászat tárgyi emlékeinek bemutatásával. Az épület egyben közösségi térként, találkozási- és rendezvényhelyszínként is funkcionált. Az önkormányzat elnöke, az emlékhely kialakításának megszervezője, Z. Burján Ferenc (1950–2012) egy évvel később elhunyt, személyére feliratos tábla emlékeztet. A berendezett kiállítás a pince klimatikus viszonyai miatt hamar romlásnak indult, de magát az épületet a ruszin közösség továbbra is használja, 2021-ben felújították.

10/a-b. kép. A ruszin pince emlékhely, rajta alapítójának emléktáblája (T. A. felv., 2022)

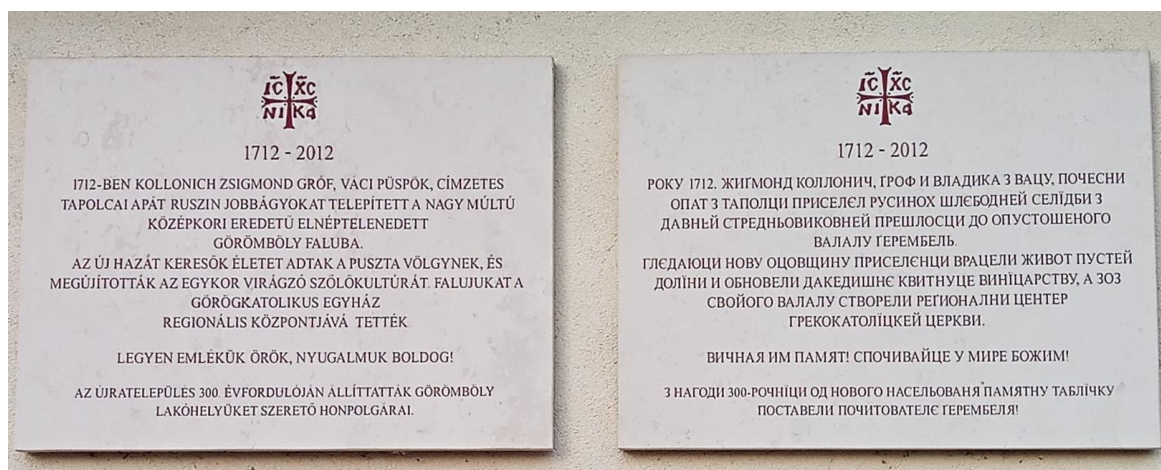
³² HODINKA 1915, S. BENEDEK 2003.

³³ Görömböly 9. évf. 1. sz. (2003) 6–7.

Ruszin emléktábla

A falu 1712. évi újratelepítésének 300. évfordulójára, 2012-ben kétnyelvű (magyar és ruszin) emléktáblát avattak „Görömböly lakóhelyüket szerető honpolgárai” a görögkatolikus parókia telkének utcafronti falán. A kerek évfordulóról több alkalommal megemlékeztek, a III. Kuruc Vigasságok programjában is szerepelt az esemény. Az emléktáblához ünneplés, közösségi rítus nem kapcsolódik, de éjjel kivilágítják, így mindig olvasható a szövege.

A nemzetiségi közösség szimbolikus térfoglalásának azért is van nagy jelentősége, mert az egykor élő *ruszin hagyományok* mára tudatosan felvállalt, mesterséges eszközökkel szándékosan életben tartott és állandóan fejlesztett *ruszin örökséggé* váltak a 20–21. század fordulóján.³⁴ A térben elhelyezett emlékezeti pontok adják meg e tevékenység kereteit, és strukturálják a közösségi identitás formálódásának folyamatát.

11. kép. A ruszinok megtelepedésének 300. évfordulós emléktáblája (T. A. felv., 2022)

A lokális identitás megnyilvánulása és szimbolikus terei

Az 1990-es években kibontakozó identitásépítés legfontosabb jellemzője volt, hogy helyi civil szervezetek és magánszemélyek – az egyházi és a nemzetiségi előzményekre építve, azok elemeit részben felhasználva – gyors ütemben hoztak létre új szimbolikus tereket a településen. A közösségi kezdeményezések, egyesületi szerveződések, helyi értékeket felkaroló és újraértelmező törekvések fizikailag is helyet kerestek maguknak. Ezt egyrészt új emlékhelyek és közösségi terek kialakításával, másrészt a már meglévő terek szimbolikus birtokba vételével oldották meg, létrehozva ezzel egy jelentésekkel megtöltött új térszerkezetet az egykori falu épített és természeti környezetében. A helyhez való kötődés és a településért való lakossági összefogás kifejezése mellett ez a folyamat a Miskolctól való különállás, a városon belüli megkülönböztetés szándékát is megjelenítette. Görömbölyön nem került sor a Miskolc-Tapolcán az 1990-es évek elején megtörtént valós (közigazgatási) elszakadási kísérletre, de a Görömbölyi Kulturális Egyesület megalakulása (1991), a polgárőrség létrehozása (1995), a művelődési ház közösségi felújítása és birtokba vétele (1998), a részönkormányzat megalakítása (2000), a nemzeti ünnepek saját megünneplése, a fesztiváli nagyrendezvények szervezése másfél-két évtizeden át jelezte a lokális identitás dinamikus erősödését.

³⁴ A ruszin nyelv és kultúra átörökítése, az új generációknak való visszatartása nyári gyermektáborokban történik: <http://www.bazmegyeiruszinok.hu/> (letöltés: 2023. 02. 07.)

A görömbölyi pincesor

A középkorban és a kora újkorban a bükki borvidék egyik kiemelkedő szőlő- és bortermelő területe volt a tapolcai apátság görömbölyi birtoka,³⁵ amelynek jelentősége a ruszinok érkezését követően is megmaradt. A filoxéra 1887-ben bukkant fel először itt, pusztítását követően a 20. századi újraterelítések során a miskolci járásban ismét kimagaslott a görömbölyi szőlőterületek nagysága.³⁶ A szőlő- és bortermeléshez tartozó összesen mintegy 500 pince három helyszínen található a község nyugati-délnyugati határában. Közülük legnagyobb a Garóca hegy oldalában lévő, három sorból álló pincefalu. Mai, egységes épületeinek, rendezett utcaképezetének kialakulása – a görömbölyi gőztéglagyárban készült helyi téglanyagnak is köszönhetően – a 20. század első felére tehető, korábban felszíni épület nélküli kőlyukak szolgálták a borkészítést és bortárolást. A könnyen faragható kőzetben kialakított pinceágak a bükkaljai kőművelés legkeletibb pontját jelentik.³⁷

12. kép. A görömbölyi pincesor 20. század első harmadában kialakított egységes épített öröksége (T. A. felv. 2022)

A helyi identitás egyik legfontosabb szimbolikus tere a pincesor. Görömbölyt a külvilág gyakran a pincesorral azonosítja, erről ismeri; ez a település védjegye és vonzereje az ide látogatóknak. A helyi autóbusz-végállomás elnevezése is *Görömbölyi pincesor*, egyes faragott pincéi (pl. Grál pince) és a görögkatolikus pincekápolna különleges látnivalót is jelentenek. A helyben élők számára közösségi tér és rendezvényhelyszín, az alsó sor közepén kiteresedő nyílt mezőn szabadtéri színpados, sátras nagyrendezvények, sportesemények kapnak helyet.³⁸

³⁵ GYULAI 1996. 285, 302., GYULAI 1998. 202, 213.

³⁶ *Borsod-Miskolczi Értesítő* 21. évf. 27. sz. (1887. júl. 7.), *Miskolczi Napló* 21. évf. 186. sz. (1921. aug. 18.) 3.

³⁷ BARÁZ 2019. 25–37.

³⁸ *Görömböly* 1. évf. 4. sz. (1995) 2–3.

Művelődési ház – Községi ház

A település központjában, a Templomdomb alján helyezkedik el Görömböly legfontosabb világi középülete, a művelődési/közöségi ház. A római katolikus plébánia szomszédságában, az egykori görögkatolikus iskola helyén épült, 1976-ban kapott korszerű rendezvényterem és mozi funkciót Budai Nagy Antal Művelődési Ház néven. Az 1990-es évek elejétől egyre nagyobb igény lett egy több helyiségből álló, sokrétűbb használatú közösségi épületre. Az erőteljesen kibontakozó helyi civil mozgalmak helyet, teret, házat kerestek maguknak, törekvéseiket a Görömbölyi Kulturális Egyesület szervezeti keretei erősítették. 1996-ban egy helyi építész tervező, Eperjesi Szabolcs készített társadalmi munkában terveket az épület átalakítására, bővítésére.³⁹ A kezdeményezést a városrész önkormányzati képviselője is felkarolta, városi pénzforrást biztosított az átépítés elindításához. A művelődési ház bontásával 1997 decemberében kezdődött a munka, és 1998 májusában megtörtént a megújult épület átadása, birtokba vétele.⁴⁰ Szimbolikus jelentőségű, hogy elnevezése *Közöségi Háza* változott, ami nemcsak funkciójára, hanem létrejöttére is utal. Jelentős közösségi összefogással, kalákában, saját munkaerővel, pénzadományokkal, természetbeni hozzájárulásokkal segítve épült, és 2012-ig a Görömbölyi Kulturális Egyesület működtette. Udvarán 2001-ben nyitott színház, kültéri rendezvényhelyszín épült. Belső terében emléktábla hirdeti azok nevét, akik közreműködtek a létrehozásában, kiemelendő közülük az 1998-ban elhunyt Minkó Gábor építési vállalkozó.⁴¹ A ház egy bő évtizedes közösségi fenntartás után 2012-ben visszakerült a városi kulturális intézményhálózatba, és neve Művelődési Háza változott vissza.

13. kép. Az 1998-ban átadott Községi Ház, előtte és 2012-től Művelődési Ház (T. A. felv., 2022)

Az épület a legfontosabb identitásjelző elem a városrészben, jelentőségét sokféleképpen megfogalmazták. „A görömbölyi templomdombon a görömbölyi emberek most építik harmadik templomukat, a kultúra templomát.”⁴² „Az összefogás tárgyiasult jelképe a Községi Ház.”⁴³ A lokális identitást kifejező szimbolikus térfoglalásnak ez a középpontja: a helyi kisközösségek rendszeres találkozóhelye, a performatív jellegű – és szintén identitás-elemként értelmezhető – nagyrendezvények, mint pl. Görömbölyi Ősz (szüret), gasztronómiai fesztiválok állandó helyszíne. A Templomdomb környezetében sűrűsödő emlékjelek a Községi Ház köré rendeződnek, a vallási, etnikai és lokális identitás egymásra rétegződése ezek térbeli struktúrájában jól kirajzolódik.

³⁹ *Görömböly* 2. évf. 7. sz. (1996) 1., 16.

⁴⁰ *Görömböly* 4. évf. 2. sz. (1998) 4., 10–11.

⁴¹ *Görömböly* 9. évf. 4. sz. (2003) 2–3.

⁴² *Görömböly* 4. évf. 1. sz. (1998) 5.

⁴³ *Görömböly* 8. évf. 2. sz. (2002) 3.

1848-as kopjafa és országzászló

1998-ban, az 1848-49-es forradalom és szabadságharc 150. évfordulójára a Görömbölyi Kulturális Egyesület fából faragott emlékoszlopot (a helyi elnevezés szerint kopjafát) állított a település forgalmi csomópontjában, a fő utak hármaskeresztződésének közepén. Létrejöttében megragadható a Miskolctól való különállás hangsúlyozása: a görömbölyiek nem a város központi ünnepein, hanem saját rendezvényeiken emlékeznek a nemzeti ünnepekre. Az ökumenikus istentisztelettel és gyalogos ünnepi menettel zajló rítus záró eleme az ünnepi beszéd és a koszorúzás, ahol gyakran a miskolci városvezetés egy-egy előjárója is tiszteletét teszi. A kopjafa állításának az is célja volt, hogy az 1849. július 23–24-én lezajlott „görömbölyi csata” ismerete szervesen beépüljön a közösség történeti emlékezetébe. Az orosz előrenyomulást lassító hadmozdulatok részeként Pöltenberg Ernő a Bükkaranyos–Hársány–Görömböly térségben több kisebb ütközetben is feltartóztatta Csudajev és Kuznyecov tábornokok seregét. Ezekben a hetekben Miskolc többször is orosz, illetve magyar kézen volt, a város lakói figyelték a Görömböly határában zajló – magyar szempontból végül vesztes – hadi eseményeket.⁴⁴

A nyolcvanadik évfordulón Bükkaranyos határában 1929-ben kőből rakott emlékművet állítottak Pöltenberg Ernő tiszteletére. A görömbölyi csata fogalma a kopjafa felállítását megelőzően kevésbé volt ismert, annak ellenére, hogy Lajos Árpád 1955-ben az alábbi népdalszöveget gyűjtötte és publikálta a Zemplén megyei Karcsáról: „*El kell menni valahára / Híres Miskolc városába / Miskolcraól meg Görömbölyre / Görömbölyi csatátra.*”⁴⁵ A kopjafa a helyi identitás fontos térbeli elemévé vált, március 15-e alkalmából az iskola és az óvoda minden évben programot szervez a meglátogatására.

14. kép. Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc 150. évfordulójára állított kopjafa (T. A. felv., 2022)

15. kép. Az 1945-ben eltűnt, majd 2000-ben előkerült és eredeti helyére visszaállított Erzsébet-emlékkő (T. A. felv., 2022)

Erzsébet királyné emlékkő

A volt görömbölyi határ egykori mezőgazdasági területein épült 2000-ben egy bevásárlóközpont (építéskor Cora, később Auchan nagyáruház), amelynek alapozásakor a földmunkák a felszínre hoztak egy nagyméretű emlékkövet.

⁴⁴ BÁNLAKY 1930. 217–218., DOBROSSY 1998. 114, 148–150.

⁴⁵ ORTUTAY–KATONA 1975. 284–285.

Az 1945-ben dokumentálatlan körülmények között eltűnt Erzsébet királyné emlékmű került elő, amelyet Görömböly határában a harsányi útelágazásnál 1898-ban állítottak.⁴⁶ A nemzeti gyász jeleként, a magyar kormányzat és helyi hatalmi elitiek által sugalmazott Sisi-kultusz keretében országszerte faültetések, emlékműavatások, szoborállítások történtek a királyné meggyilkolását követően.⁴⁷ Az 1945-ben eltávolított és eltűntnek hitt emlékkövet a városi önkormányzat és a helyi közösség eredeti helyén kívánta újra felállítani, ezért a görömbölyi idősek élő emlékezetéhez fordultak segítségért.⁴⁸

Az emlékkő helyét az adatközlők könnyen beazonosították, mert a két világháború közötti időszakban kitüntetett helyként tagolta a teret: a határban végzett mezőgazdasági munkák, a Hejőben való fürdés, szomszéd falvakból való gyalogos hazatérés alkalmával jövet-menet megpihentek a mellette álló fa árnyékában. A szójhagyomány szerint ott állítottak ilyen emlékkövet és ültettek fát, ahol Sisi megállt, megpihent, elhaladt – jóllehet Erzsébet királyné soha nem járt Miskolcon.⁴⁹ Az emlékmű visszaállítása és ünnepélyes felavatása a millenniumi ünnepségek kiemelt eseménye volt Görömbölyön, de azóta – a falu szélén, autóforgalommal terhelt országút és zajos felüljáró környezetében – nem vált közösségi térré, passzívan létező szimbolikus üzenetként fogadja a településre érkezőket. A helyben ma is élő Sisi-kultusz további térbeli megnyilvánulása, hogy a Községi Ház udvarán 2011-ben a Görömbölyi Ősz rendezvényén felavatták Stróbl Alajos (1856–1926) Erzsébet királynéről 1899-ben készített bronz mellszobrának másolatát (Miskolcon a negyedik, köztérre kihelyezett másolatként),⁵⁰ illetve a település egyik fő utcája Erzsébet királyné nevét viseli.

1956-os emlékmű

A helyi identitást jelző helyek sorában a legújabb 2022. október 23-án került felavatásra a Községi Ház mellett, az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékére. Kezdeményezője, tervezője és megvalósítója Borkuti László, a városrész önkormányzati képviselője volt. Görömbölyön a helyi emlékezetben nem élnek 56-os hagyományok, és a történetírás sem tárt fel különösebb eseményeket a településen.⁵¹ A kisméretű, utcakövekből és harckocsi lánctalpának darabjából formázott emlékmű célja, hogy a várostól elkülönülő ünnepi rítusoknak legyen egy újabb helyszíne – ne az 1848-49-es kopjafánál történjen az október 23-i helyi ünnepség. Létesítése jelzi, hogy Görömböly lokális identitásának erősítésére napjainkban is megvannak a helyi törekvések.

16. kép. Az 1956-os emlékmű (T. A. felv., 2022)

⁴⁶ Az 1945-ös hatalomváltáskor eltüntetett, lecsereált miskolci köztéri alkotásokról: GODA 2003. 499.

⁴⁷ DOBROSSY 2001. 168.

⁴⁸ *Görömböly* 6. évf. 1. sz. (2000) 9.

⁴⁹ DOBROSSY 2001. 168., *Görömböly* 6. évf. 2. sz. (2000) 9.

⁵⁰ DOBROSSY 2001. 166–169., https://www.miskolc-goromboly.hu/archivum_2011.php (letöltés: 2023. 02. 14.)

⁵¹ KIS 2006.

Falutábla és utcanevek

A Görömbölyre bevezető közutak mentén minden irányban vannak falunév táblák, amelyeken – más városrészekkel ellentétben – nem *Miskolc-Görömböly*, hanem önállóan *Görömböly* szerepel. A belterületi városrészek földrajzi neveinek használatát, táblákra való felírását önkormányzati rendeletek szabályozzák.⁵² A névtáblákhoz való viszony jól jelzi a lokális identitást, ami a részönkormányzat megalakulásával (2000) is összekapcsolva a városrész részbeni önállóságának ideájára utal.⁵³

Az 1990-es évek elején a politikai rendszer átalakulásának szokásos velejárójaként számos utcanev Görömbölyön is megváltozott. A főutca Dallos Idáról Bacsinszky Andrásra való átkeresztelésének szimbolikus jelentőségéről már szóltunk, ehhez hasonlóan más utcanevek is értelmezhetők a helyi identitás kontextusában. „Többben szóvá tették, hogy nem ismerik elég jól az új utcákat és utcaneveket” – ennek orvoslása érdekében a *Görömböly* című magazinban háromrészes sorozat és egy részletes térkép jelent meg a közterületek elnevezéseiről és névadóik életrajzáról.⁵⁴

17. kép. A településnév táblája (TA. felv., 2022)

⁵² Miskolc Megyei Jogú Város Önkormányzata 18/2010. (VI. 2.) sz. rendelete a közterületek elnevezéséről, a házszámozás rendjéről és a művészeti alkotások közterületen történő elhelyezésének szabályairól.

⁵³ „Részönkormányzatot Görömbölynek? (...) Reméljük, ez a tábla is nemsokára a helyére kerül.” *Görömböly* 1. évf. 1. sz. (1995) 3. p.

⁵⁴ *Görömböly* 2. évf. 7. sz. (1996) 9., 3. évf. 1. sz. (1997) 8., 4. évf. 1. sz. (1998) 10–11.

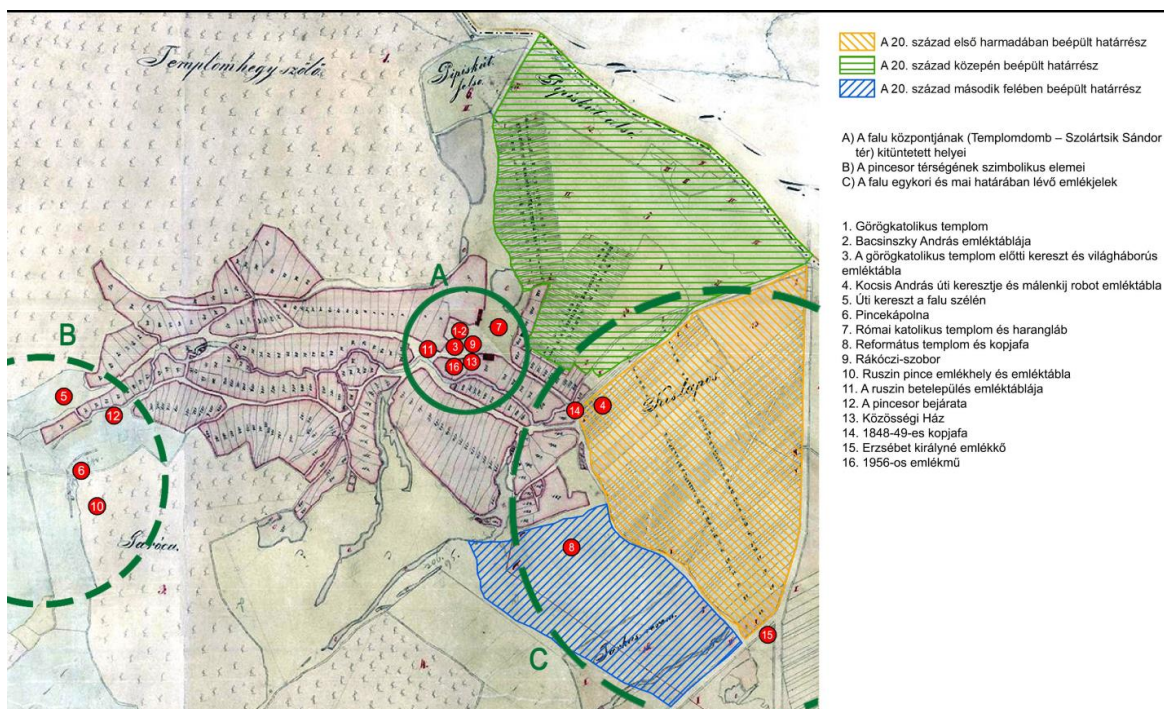
Összegzés

Az 1990–2022 közötti időszakban a településen felállított maradandó emlékjelek (emlékművek, táblák, közösségi terek, épületek, elnevezések) vizsgálata alapján Görömbölyön a szimbolikus térfoglalásnak három rétegét lehet elkülöníteni. A legmélyebb gyökerekkel a *vallási identitás* szimbolikus terei rendelkeznek, a görögkatolikus és a római katolikus felekezet esetében a 18. század második felére visszanyúló épített és tárgyi örökséggel. A református felekezet 20. század második felében történt növekedése és ennek térbeli megtestesülése is erős. A vallási identitáshoz köthető emlékjelek száma nagy és több közülük (pincekáporna, világháborús és málenkij robot emléktáblát tartalmazó kereszt, ökümenikus istentisztelet a nemzeti ünnepeken) kettős funkcióban is működik.

A görögkatolikus felekezet hagyományaival szoros összefüggésben formálódott a *ruszin nemzetiségi identitás*, egy előző generációtól megörökölt származástudat és nyelvhasználat tudatos felkarolásával. Ennek térbeli megnyilvánulási formái (Rákóczi-szobor, ruszin pince, emléktábla) egyedi arculatot adnak a településnek, jó alapot teremtve a környezettől való különbözőség, az összetartozás tudatának kifejezéséhez.

Az első kettőre épül rá, azok elemeit használja, újabbakkal gazdagítja, és a helyben élők (a nem templomba járókra és a nem ruszinokra) a legszélesebb értelemben véve kiterjeszti érvényét a *lokális identitás* szimbolikus térfoglalása. A pincesor, a Községi Ház és az ezekben megtartott fesztiváli rendezvények sora – a jéghegy csúcsaként kiemelkedve – Görömböly határain túl is láthatóvá teszi a közösség helyi alapon megfogalmazott önazonosságát.

A térben megragadható identitás-jelek rétegzettsége többféle modellt követ, amelyek feltárása a további kutatások feladata lesz. A több generáció óta helyben élő, ruszin és görögkatolikus „ősgörömbölyiek” identitása a gyakorlatban egyszerűen működött, ami a 20. századi népszámlálási adatsorokból is világosan kirajzolódik: felekezete görögkatolikus, nemzetisége magyar, anyanyelve tót. A ruszin identitás és a Miskolctól való elkülönülés hangsúlyozása későbbi fejlemény; mindezek modelljét Z. Burján Ferenc fogalmazta meg egy alkalommal a ruszin pince emlékhely berendezésekor: magyar vagyok, görögkatolikus, görömbölyi, ruszin – ebben a fontossági sorrendben.⁵⁵

18. kép. Görömböly területének növekedése és szimbolikus terei a 19–20. században, a település 1860. évi (tagosítás előtti) kéziratos határtérképének részletére vetítve (forrás: MNL BAZML BMU 280, szerkesztés: Nagy Zoltán)

⁵⁵ Z. Burján Ferenc (1950–2012) szóbeli közlése, 2011.

Más modellt követ a beköltözők, helyi gyökerekkel nem (vagy csak áttételes családi kötődések révén) rendelkező családok és egyének identitásának alakulása. Esetükben az asszimiláció szándéka motiválja a helyben talált szimbolikus terek használatának elsajátítását, amint azt A. Gergely András Kiskunhalas példáján keresztül összegzi: „az idegent itt is sokkal tovább tartják »gyüttmöntnek«, mint valami nagyvárosban, emiatt pedig sokkal hamarabb kényszerül arra, hogy idegenségét gyorsabban vetkőzze le, mint azt napjaink modern (és mobilabb) társadalmában szokásos. Az asszimilálódás célképzete az idegen számára a külső (ismert) és a belső (ismeretlen) tér határainak lebontásában fogalmazódik meg, s a beolvadás »önkéntessége« ennek a virtuális határnak elfogadását, a belső feltételek és normák máságának tudomásulvételét jelenti. Ez maga lesz az utóbb speciális identitásnak alapjává, a megtelepedés és meggyökeredzés pedig a mozgásfolyamat eredménye.”⁵⁶ A beköltözők szimbolikus térfoglalásának legfontosabb eleme a lokális identitás, ennek jegyében alakítják a köztereket, veszik birtokba a vallási identitás korábbi elemeit. „Ezért a város nem tartózkodási hely pusztán, hanem a hovátartozás mikro-miliója is, mely kölcsönkapcsolatokat teremt a szociális viszonylatokban. Lelkileg vagy intézményesen tehát az identitás lokális központja, ahol tömegében, mennyiségében termelődik többlet-kapcsolat, amelynek hiánya és túltengése minőségi következményűvé válik.”⁵⁷

E folyamatok eredményeképpen Görömbölyön a 21. század elejére a ruszin nemzetiségi identitás feloldódott a lokális identításban, és a ruszin származástudat egy elvi, emlékezeti, tudatosan szervezett és ápolta, de nyelvhasználatához már nem köthető helyi sajátossággá alakult. Mindeközben a vallási identitás nemcsak tereket, emlékjeleket, közösségi rítusokat adott a lokális identitás kialakulásához, hanem mindezekkel párhuzamosan önállóan is megmaradt. A felekezeti hovátartozás megélése nem függ össze feltétlenül a „görömbölyiség” tudatával, a ruszin önazonosság megélése azonban többnyire igen.

*

FORRÁSOK

HOM = Herman Ottó Múzeum, Miskolc

HTD = Helytörténeti Dokumentumtár

NA = Herman Ottó Múzeum, Néprajzi Adattár, Miskolc

MNL BAZML – Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, Miskolc

Borsod-Miskolczi Értesítő. Borsod megye hivatalos közlönye, 1894–1897

Miskolczi Napló. Politikai napilap, 1921

Görömböly. A Görömbölyi Kulturális Egyesület magazinja, 1995–2003.

A Miskolc Görömbölyi Görögkatolikus Parókia honlapja: <http://pokrova.hu/>

A Miskolc-Görömbölyi Református Egyházközség honlapja:

<http://honlap.tirek.hu/lap/miskolcgoromboly/cikk/mutat/koszonto-6/>

A Miskolci Görögkatolikus Egyházmegye honlapja:

<https://www.migorkat.hu/parokiak/miskolc-goromboly>

Görömböly városrész honlapja: <https://www.miskolc-goromboly.hu/index.php>

A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Ruszin Nemzetiségi Önkormányzat honlapja:

<http://www.bazmegyeiruszinok.hu/>

⁵⁶ A. GERGELY 1996. p. n. <https://mek.oszk.hu/10600/10663/10663.htm#2> (letöltés: 2023. 02. 14.)

⁵⁷ A. GERGELY 1996. p. n. <https://mek.oszk.hu/10600/10663/10663.htm#2> (letöltés: 2023. 02. 14.)

BIBLIOGRÁFIA

A. GERGELY 1996

A. GERGELY András: *Kisebbségi tér és lokális identitás II. Társadalmi tér-képzet, kisvárosi tradíció (Kiskunhalas)*. (MTA PTI Etnoregionális Kutatóközpont Munkafüzetek 2.) MTA Politikai Tudományok Intézete, Etnoregionális Kutatóközpont, Budapest, 1996.

BAÁN 1997

BAÁN István: Görög katolikusok Miskolcon és környékén a XVIII. században. In: DOBROSSY István (szerk.): *Miskolc a millicentenárium évében I*. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc, 1997. 146–155.

BÁNLAJKY 1930

BÁNLAJKY (DOBERDÓI BREIT) József: *Magyarország 1848/49. évi függetlenségi harcának katonai története III. A nyári hadjárat*. (A magyar nemzet hadtörténelme 21.) Grill Károly Könyvkiadó vállalata, Budapest, 1930.

BARÁZ 2019

BARÁZ Csaba: Egy összetett természeti-tájművelési rendszer emléke: a bükkaljai kőkultúra. In: TAMÁS Edit – KÓKAI Sándor (szerk.): *Kárpát–Pannon térség: tájak, népek, tevékenységek*. (Sárospataki konferenciasorozat I.) *Tanulmányok Frisnyák Sándor professzor 85. születésnapjára*. Nyíregyháza–Sárospatak, 2019. 25–37.

BIRÓ–BODÓ 1993

BIRÓ A. Zoltán – BODÓ Julianna: Szimbolikus térfoglalási eljárások. *Antropológiai Műhely 2*. (1993) 2. 57–85.

BIRÓ–BODÓ 2021

BIRÓ A. Zoltán – BODÓ Julianna: Szimbolikus térfoglalási eljárások. In: BODÓ Julianna (szerk.): *Szimbolikus térhasználat. Székelyföldi változatok*. Státus Könyvkiadó, Csíkszereda, 2021. 13–38.

BODÓ–BIRÓ 2021

BODÓ Julianna – BIRÓ A. Zoltán: Szimbolikus térhasználat változó szerepben. In: BODÓ Julianna (szerk.): *Szimbolikus térhasználat. Székelyföldi változatok*. Státus Könyvkiadó, Csíkszereda, 2021. 39–60.

CASTELLS 2006

CASTELLS, Manuel: *Az identitás hatalma. Az információ kora – Gazdaság, társadalom és kultúra*, II. kötet. Gondolat Kiadó, Budapest, 2006.

DOBROSSY 1998

DOBROSSY István (szerk.): *Borsod és Miskolc 1848–1849-ben. Naplók, töredékek, visszaemlékezések*. B.-A.-Z. Megyei Levéltár, Miskolc, 1998.

DOBROSSY 2001

DOBROSSY István: *Miskolc írásban és képekben 8*. Miskolci Idegenforgalmi és Kulturális Iroda – B.-A.-Z. Megyei Levéltár, Miskolc, 2001.

DIENES 2001

DIENES Dénes (szerk.): *Református egyház-látogatási jegyzőkönyvek 16–17. század*. (Millenniumi Magyar Történelem – Források). Osiris Kiadó, Budapest, 2001.

FARAGÓ 2003

FARAGÓ Tamás et al.: Népeesség és társadalom. In: VERES László (szerk.): *Miskolc története IV/2. 1848-tól 1918-ig*. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár – Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 2003. 567–820.

GODA 2003

GODA Gertrúd: Emlékművek születése Miskolcon (1945–1960). *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve 42*. (2003) 499–510.

GYULAI 1996

GYULAI Éva: Termelés és kereskedelem a középkori Miskolcon. In: KUBINYI András (szerk.): *Miskolc története I. A kezdetektől 1526-ig*. BAZML–HOM, Miskolc, 1996. 255–336.

GYULAI 1998

GYULAI Éva: Gazdálkodás, termelés, árucsera a kora újkori Miskolcon. In: DOBROSSY István (szerk.): *Miskolc története II. 1526-tól 1702-ig*. BAZML–HOM, Miskolc, 1998. 175–356.

HOBBSAWM 1987

HOBBSAWM, Eric: Tömeges hagyomány-termelés: Európa 1870–1914. In: HOFER Tamás – NIEDERMÜLLER Péter (szerk.): *Hagyomány és hagyományalkotás*. Tanulmánygyűjtemény. MTA Néprajzi Kutatócsoport, Budapest, 1987. 127–197.

HODINKA 1915

HODINKA Antal: „*Gens Fidelissima*.” II. Rákóczi F. beregmegyei rutén jobbággyai az 1704–1711-i szabadságharcban. (Különlenyomat a Görög Katholikus Szemle 1915. évi 6–12. számaiból.) Unió könyvnyomda, Ungvár, 1915

KIS 2006

KIS József: *Miskolc 1956*. (Borsodi Levéltári Füzetek 45.) BAZML, Miskolc, 2006

KIS–KUNT 2020

KIS József – KUNT Gergely: *Málenkij robot Nagy-Miskolcon*. Miskolci Német Nemzetiségi Önkormányzat, Miskolc, 2020

KOVÁCS 2006

KOVÁCS Ákos: *A kitalált hagyomány*. Kalligram kiadó, Pozsony, 2006

ORTUTAY–KATONA 1975

ORTUTAY Gyula – KATONA Imre (szerk.): *Magyar népdalok II*. Szépirodalmi, Budapest, 1975

RÉMIÁS 2006

RÉMIÁS Tibor: Marsalkó Mihály dachau hadifogolytábori (1945–46) zsebkönyve. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 45. (2006) 540–547.

S. BENEDEK 2003

S. BENEDEK András: *A gens fidelissima: a ruszinok*. Belváros-Lipótváros Ruszin Kisebbségi Önkormányzat, Budapest, 2003

SZABADFALVI 1999

SZABADFALVI József: *Görömböly – Falu a városban*. Kézirat. Herman Ottó Múzeum Néprajzi Adattár (gynsz.: 86/2002.)

SZŐKE 1987

SZŐKE Lajos: Görömböly szlovák nyelvjárásának néhány sajátossága. *Az egri Ho Si Minh Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei* XVIII. (1987) 3–60.

TERDIK 2015

TERDIK Szilveszter: Újabb adatok Görömböly egykori görögkatolikus templomáról. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 54. (2015) 353–367.

TÓTH 2008

TÓTH Arnold: Az utolsó óra után – a görömbölyi ruszin folklór. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 47. (2008) 788–801.

TÓTH 2022

TÓTH Arnold: Mentalitástörténeti adatok Miskolc és Görömböly kapcsolatához. In: MOHÁCSI Endre (szerk.): *Hat évtized a régióban. Ünnepi kötet Dr. Rémiás Tibor 60. születésnapjára*. (A Jósa András Múzeum Kiadványai 83.) Jósa András Múzeum, Nyíregyháza, 2022. 229–239.

VÉGHSEŐ 2014

VÉGHSEŐ Tamás (szerk.): *Bacsinszky András munkácsi püspök. A Bacsinszky András munkácsi püspök halálának 200. évfordulóján rendezett konferencia tanulmányai* (Nyíregyháza, 2009. november 12–14.). *Collectanea Athanasiana* I. vol. 6. Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, Nyíregyháza, 2014